

Noile relații moldo-ruse și declinul strategiei „soft power” în spațiul post-sovietic

Eduard ȚUGUI

Noile relații moldo-ruse demarează oficial la 11 august 2021, odată cu vizita misterioasă la Chișinău a șefului-adjunct al administrației președinției Federației Ruse, Dmitrii Kozak. Cunoscut în Republica Moldova datorită unui document fatidic ce îi poartă numele și implicat activ în procesul de reformatare a puterii de la Chișinău în iunie 2019, Kozak este expresia autentică a declinului strategiei „soft power” în spațiul post-sovietic și articulării noului „realpolitik”. Nu s-au făcut publice ora sosirii, agenda întrevederilor și conținutul discuțiilor oficialului rus cu președintele Maia Sandu și o parte din membrii Guvernului, în timp ce comunicatul de presă de pe site-ul președinției și declarațiile lui Dmitrii Kozak de după întrevvedere cu șeful statului trebuie înțelese doar într-un context mai larg care va marca noile relații moldo-ruse.

Ascensiunea: strania istorie a strategiei „soft power” în spațiul post-sovietic

După ce Francis Fukuyama anunța „sfârșitul istoriei” într-un articol din *The National Interest*, publicat în vara anului 1989, Joseph Nye introduce conceptul de „soft power” în politica internațională printr-un eseu publicat în anul următor (1990), în *Foreign Policy*. Definind puterea drept capacitatea de a obține rezultatele dorite de la alți subiecți, Nye identifică trei modalități de bază prin care aceasta devine posibil: coerciția, banii și atracția. Astfel, „soft power” înseamnă, înainte de toate, abilitatea de a-i influența pe alții prin atracție, adică prin cultură, valori politice și politică externă legitimă, în contrast cu „hard power”, care presupune influențarea prin frică și coerciție. Deși Fukuyama recunoaște în lucrările sale mai târziu că a fost prea optimist când a definit liberalismul ca fiind singura ideologie dominantă a viitorului, cultura și valorile occidentale au devenit, totuși, o componentă importantă de dominare a lumii la confluența secolelor XX-XXI.

După implozia Uniunii Sovietice și declinul ideologiei comuniste, Rusia nu a reușit să devină un pol de atracție pentru fostele republici unionale și a impus în arealul post-sovietic diferite proiecte integraționiste, prin coerciție, războaie locale și corupere. Dar „revoluțiile colorate” din spațiul ex-sovietic, care s-au consumat în anii 2003-2005, au demonstrat puterea valorilor (liberale și democratice) și, pe cale de consecință, au determinat Rusia să resuscite dimensiunea „soft” în acest areal, mai ales că prețurile ridicate la hidrocarburi permiteau alocarea de fonduri consistente. Astfel, a fost dezvoltată o gamă largă de instrumente, implicit: campanii de *fake news*-uri și propagandă; deschiderea unor centre culturale suspecte, în multe state ex-sovietice sau; utilizarea

Mitropoliilor aflate sub jurisdicția canonică a Patriarhiei Ruse. Toate încercau să facă din Rusia o alternativă civilizațională (conservatoare) la (neo)liberalismul occidental și (implicit) la fundamentalismul islamic și autoritarismul asiatic. Prin urmare, în lipsa atractivității culturale, Rusia a încercat să dezvolte una artificială, prin implementarea unei strategii „soft power” în spațiul post-sovietic, demers contestat de către Joseph Nye într-un studiu realizat în 2013. Astfel, autorul termenului de „soft power” se declara nedumerit de modul în care a fost înțeleasă puterea „soft” în Rusia, unde aceasta a devenit (doar) o strategie guvernamentală și nu o emanație culturală firească și autentică.

Declinul: de la „soft power” la „războiul hybrid”

Deloc surprinzător faptul că Strategia „soft power” implementată de către Rusia în spațiul post-sovietic a eșuat. Mai exact, această strategie a devenit treptat parte a unui „război hybrid”, prin care Rusia re-încearcă controlul fostului imperiu sovietic, război demarat oficial în august 2008, odată cu intervenția din Georgia, și re-confirmat prin anexarea Crimeii și declanșarea războiului din estul Ucrainei. Ceasurile purtate pe mâna dreaptă de către unii politicieni moldoveni deja ne-populari, imitându-l pe Vladimir Putin, se numără printre puținele „vestigii culturale” ale scurtei perioade de implementare a strategiei „soft power”, în timp ce frica și coerciția proprii „hard power” au rămas singurele instrumente de lucru fezabile al Rusiei în spațiul post-sovietic.

Mai mult, sunt cel puțin trei factori aparent contradictorii, care definitivează închiderea episodului „soft” și suscită o înăsprire a pozițiilor Rusiei în „vecinătatea apropiată”, factori care pot fi reprezentați geografic după cum urmează: intern, regional, internațional.

- **Intern.** Autoritatea regimului cultivat de către Vladimir Putin în ultimele două decenii este în declin. Sufocată de corupție, cu o creștere economică medie de 1% pe an în ultimul deceniu, descalificant pentru o economie în tranziție, cu oponenți politici și presa liberă intimidată sau otrăvite, Rusia nu poate deveni model de dezvoltare în secolul XXI.
- **Regional.** Spațiul post-sovietic s-a schimbat mult în ultima perioadă. Ucraina, Georgia și Republica Moldova sunt antrenate tot mai ferm în procesul de integrare europeană, dovadă preferințele electoratului sau Memorandumul privind instituirea „Trio-ului Asociați”, semnat în luna mai 2021. Belarusul rezistă tot mai greu presiunilor de modernizare, în timp ce regimul autoritar a lui Alexandr Lukașenko poate fi menținut doar cu sprijinul militar și financiar al Rusiei. Tineretul studios din Armenia și Azerbaidjan comunică mai mult în limba engleză decât în limba rusă și doar conflictul din Karabahul de Munte, utilizat abil de către Rusia, îndepărtează aceste state de lumea euro-atlantică. Asia Centrală resimte tot mai mult influența culturală (și nu doar culturală) a Chinei, în timp ce Turkmenistanul și Uzbekistanul, după care și Kazahstanul, au renunțat la scrierea chirilică și au trecut la alfabetul latin.
- **Internațional.** Situația internațională a Rusiei s-a îmbunătățit în anul 2021. Rusia a reușit parțial să depășească izolarea internațională și sancțiunile economice impuse de către lumea euroatlantică. SUA sunt în căutarea unei noi identități internaționale, mai ales după retragerea din Afganistan și slăbirea pozițiilor în Orientul Mijlociu, în timp ce dorința de a reseta parteneriatul strategic cu Germania și preocupările legate de ascensiunea Chinei au determinat semnarea Acordului SUA-Germania privind gazoductul Nord Stream 2 și organizarea întâlnirii Biden-Putin de la Geneva, din 16 iunie curent. După întâlnirea de la Geneva, Rusia continuă consolidarea relațiilor cu

China și se arată tot mai determinată de a se impune în „vecinătatea apropiată”. În cele din urmă, Rusia reușește (cel puțin deocamdată) să mențină regimul lui Assad în Siria, fiind singurul actor extern care reușește să dezvolte concomitent relații cu Turcia, Iran, Israel și lumea arabă, implicit să păstreze formatul OPEC+.

Impactul: Republica Moldova în context

Rezultatele alegerilor prezidențiale din anul 2020 și, în mod special, rezultatele alegerilor parlamentare din anul 2021 nu sunt cele dorite de Rusia în Republica Moldova. Deși noua majoritate parlamentară are declarate drept prioritare reformele interne și eradicarea corupției, pe fundalul unei politici externe pragmatice, în cadrul întrevederii cu corpul diplomatic acreditat la Chișinău, vicepremierul Nicu Popescu, ministrul afacerilor externe și integrării europene, a declarat că prioritatea zero a noului Guvern în domeniul politică externă o va constitui integrarea în Uniunea Europeană.

Rusia nu mai este un pol de atracție pentru cetățenii moldoveni, cel puțin nu în măsura în care a fost odinioară, dar pentru strategii de la Kremlin aceasta nu reprezintă neapărat o surpriză. Dimpotrivă, realitățile politice din Republica Moldova se înscriu în trendul general al schimbărilor din „vecinătatea apropiată” și care determină, de rând cu alți doi factori menționați supra, implementarea unor politici mai coercitive față de statele ex-sovietice. Nu a rămas mai nimic din sentimentele de altădată, în timp ce agenda lui Kozak la Chișinău și noile relații moldo-ruse trebuie înțelese prin prisma a trei mari dimensiuni: politică, socio-economică și strategică.

- **Politică.** Rusia va rămâne în continuare cu mâna pe pulsul proceselor politice de la Chișinău, chiar dacă îi va fi mai greu să le controleze, iar Kozak a venit să marcheze teritoriul și să transmită mesajele corespunzătoare președintelui țării. Moscova nu-și poate permite să lase fără atenție noua guvernare de la Chișinău, mai ales că subiectele de politică externă au fost deocamdată tratate destul de atent, dar nici nu grăbește o vizită a dnei Maia Sandu la Moscova. Astfel, Dmitrii Kozak transmite pentru cine înțelege că o eventuală întâlnire Sandu-Putin „trebuie meritată” și că Rusia așteaptă „întrunirea condițiilor” din partea Chișinăului, iar deocamdată vizita persoanei nr. 2 în administrația președintelui Federației Ruse este considerată suficientă. Nu este doar o condiționalitate politică pe termen scurt, este un gest care ne reamintește despre raportul de forțe dintre cele două state.
- **Socio-economică.** Rusia nu este interesată de succesul unui Guvern proeuropean în Republica Moldova și are deocamdată destule instrumente de a obstrucționa bunul mers al reformelor și/sau creșterea economică, implicit prețurile la gazele naturale, piața produselor agro-alimentare, muncitorii moldoveni etc. Totodată, Rusia are și interesul de a-și proteja activele în Republica Moldova, implicit datoria istorică la gazele naturale (în mod special cea a regiunii transnistrene), acțiunile Moldova-Gaz și infrastructura energetică, activele din regiunea transnistreană etc. În cele din urmă, subiectele socio-economice – cum este, bunăoară, prețul la gazele naturale – sunt cele care permit Rusiei să îndulcească puțin relațiile bilaterale (biscuitele/carrot) sau, după caz, să le facă mai amare. Din declarațiile făcute publice, subiectele socio-economice, printre care comerțul și muncitorii migranți, au ocupat un loc central în discuțiile avute la președinție cu Dmitrii Kozak și cu certitudine vor umple de conținut viitoarele negocieri bilaterale. Demn de reținut faptul că pentru Rusia relațiile economico-comerciale cu Republica

Moldova vor însemna, înainte de toate, două chestiuni: a) protejarea activelor rusești și a cotei de pe piața energetică; b) utilizarea instrumentelor economice pentru obstrucționarea reformelor și dezvoltării Republicii Moldova și/sau pentru a „corecta” cursul strategic al acesteia.

- **Strategică.** Rusia nu are capacitatea de a reconstrui și a întreține un imperiu în fostele granițe unionale, în care să poată alocă fonduri pentru modernizarea infrastructurii rutiere din Ucraina sau pentru majorarea salariului minim în Republica Moldova. Planurile Rusiei pentru spațiul post-sovietic, implicit pentru Republica Moldova, sunt de a-l transforma într-o resursă strategică (un brâu de securitate în jurul Rusiei care găzduiește bazele sale militare și o resursă de creștere economică) sau, cel puțin, de a nu permite să devină o vulnerabilitate strategică (gazdă a bazelor militare ale SUA/NATO și integrat economic în diferite proiecte regionale). Deși nimeni nu negociază deocamdată aderarea Republicii Moldova la UE și NATO sau reunirea cu România, un angajament serios de integrare europeană al noului Executiv poate îndepărta mult Chișinăul de Moscova și poate reduce influența Rusiei în zonă, implicit prin proiecte de interconectare energetică și socială cu România. Aici intră în scenă „dosarul transnistrean”, principala vulnerabilitate strategică a Republicii Moldova. După ce Leonid Kalașnikov, șeful Comitetului Dumei de Stat pentru Afaceri CSI, Integrare Eurasiatică și Relații cu Compatrioții, ne amenința că Rusia va „întări factorul transnistrean” dacă noul guvern de la Chișinău va alege o linie anti-rusă, Kozak declară că conflictul transnistrean este o problemă internă a Republicii Moldova (teoria „războiului civil”), iar la rugămintea Rusia poate încerca să ne ajute. Pe termen scurt, Rusia va insista pe continuarea „pașilor mici” și va cere să nu abordăm chestiunile legate de drepturile omului și de securitate, implicit să nu solicităm retragerea GOTR și transformarea misiunii de pacificare într-o misiune civilă cu mandat internațional. Cert este faptul că, dacă înainte de sosirea oficialului rus la Chișinău dna Maia Sandu a cerut în repetate rânduri retragerea militarilor ruși de pe teritoriul Republicii Moldova, atunci în cadrul discuțiilor cu Kozak asemenea solicitări nu au fost, cel puțin nu sunt în comunicatul de presă de pe site-ul președinției. Pe termen mediu și lung, Rusia poate încerca din nou impunerea unui proiect de reintegrare, de această dată unui Guvern proeuropean, inclusiv ca modalitate de a torpila parcursul european al Republicii Moldova prin conectarea electoratului din stânga Nistrului la procesele politice de la Chișinău.

În loc de concluzii

Trei chestiuni de bază trebuie reținute în contextul noilor relații dintre Republica Moldova și Rusia. Prima – Rusia, determinată de anumite circumstanțe interne și externe, va deveni mai pragmatică și mai coercitivă în relațiile cu statele din „vecinătatea apropiată”. A doua – Republica Moldova, preocupată de asigurarea unui climat internațional și regional favorabil pentru implementarea cu succes a reformelor, va insista preponderent pe chestiunile socio-economice în relațiile cu Rusia și (foarte probabil) va trebui să amâne pentru o perioadă (1-2 ani) marile teme strategice. A treia – Republica Moldova nu trebuie să se abată de la reforme și de la procesul de integrare europeană, nu trebuie să renunțe la marile proiecte de infrastructură rutieră și energetică dezvoltate împreună cu România, după cum nu trebuie să renunțe la dreptul legitim de a cere Rusiei retragerea militarilor și munițiilor din regiunea transnistreană.